

Scènebeeld uit *Waakhondje* van De Toneelmakerij, Foto © Sanne Peper.

[K] **GESTILEERD EN UITERMATE VERZORGD.
JEUGDTHEATER VAN DE TONEELMAKERIJ**

De Toneelmakerij, het grootste jeugdtheatergezelschap van Nederland, beleefde in het seizoen 2010-2011 een topjaar, zowel in bezoekersaantallen als in publieke waardering. Dat is des te opvallender – of misschien beter: des te schrijnender – omdat tegelijkertijd duidelijk begint te worden hoezeer juist dit gezelschap getroffen wordt door de voorgenomen bezuinigingen op kunst en cultuur. Als de Basisinfrastructuur 2013-2016 volgens plan wordt uitgevoerd, dan verliest De Toneelmakerij bijna 70 procent aan overheidssubsidie. Dat is een schaamteloze miskening van een segment in de kunstsector waarvan zowel het educatieve belang als de internationale betekenis niet voldoende benadrukt kan worden.

De Toneelmakerij bestaat sinds 2009 en is ontstaan uit een fusie van de twee vooraanstaande jeugdtheatergroepen Wederzijds en Huis aan de Amstel. De artistieke leiding is in handen van Ad de Bont en Liesbeth Coltof, die deze functie eerder

vervulden bij de genoemde gezelschappen. Behalve in het reguliere theatercircuit in Nederland en Vlaanderen speelt De Toneelmakerij ook op scholen voor het basis- en het voortgezet onderwijs. Daarbij ontwikkelt de afdeling kunsteducatie bij alle producties projecten en workshops die geïnspireerd zijn op de voorstellingen en deze in een breder verband plaatsen. Het gezelschap bereikt een publiek van duizenden jongeren in binnen- en buitenland.

Twee producties uit het seizoen 2010-2011 waren begin september te zien in de programmering van het Nederlands Theater Festival. *De storm*, een coproductie met de Firma Riëks Swarte, behoorde niet alleen tot de officiële juryselectie, maar werd bovendien genomineerd voor een Gouden Krekel (de hoogste onderscheiding in het jeugdtheater) in de categorie “meest indrukwekkende productie”. Voor de voorstelling *Waakhondje* werd schrijver Peer Wittenbols eveneens genomineerd in de categorie “meest indrukwekkende podiumpresentatie”.

Om met de laatste voorstelling, gemaakt voor negenplussers, te beginnen: ondanks de

gerechtvaardigde waardering voor auteur Wittenbols, had wat mij betreft de nominatie – en zelfs de prijs – evengoed mogen gaan naar de regie van Lidwien Roothaan. Deze “theatertovenares”, zoals ik haar hier eerder noemde¹, regisseerde in het verleden onder meer bij Toneelgroep Amsterdam, Oostpool en Orkater, werkt als hoofddocent aan de Amsterdamse theaterschool en deed een groot aantal tv-regies (*Baantjer*, *Familie van der Ploeg*). Maar vooral haar regies bij theatergroep Carrousel in de jaren 1988-1992, toen ze de artistieke leiding van dat gezelschap had, behoren zonder uitzondering tot mijn privécanon van de Nederlandse theatergeschiedenis.

Het is goed om te zien dat Roothaan twintig jaar later nog altijd over de magische kracht van toen blijkt te beschikken. Want ook in *Waakhondje* is haar regie zo transparant en onontkoombaar dat je als toeschouwer, jong of oud, onherroepelijk wordt meegezogen in de schitterende fantasiewereld die zij met haar vier – overigens voortreffelijke – acteurs creëert. Daarbij vormt de tekst van Wittenbols een dankbaar vertrekpunt voor een voorstelling

die een troostrijk perspectief biedt op het rouwproces dat een moeder en haar twee dochtertjes doormaken na de plotselinge dood van de vader. De moeder is depressief, de kinderen houden de moed erin. Een nieuwsgierige buurjongen, vlijtig werkend aan een spreekbeurt over De Dood, verbreekt de zegels van deze drukkende gezinssituatie en laat tot slot de wereld weer een beetje dansen.

Dat is de korte samenvatting die nauwelijks recht doet aan de uitgebalanceerde receptuur van woorden en beelden die *Waakhondje* – je zou alleen al op de titel verliefd kunnen worden – kenmerkt. Overdaad en effectbejag zijn redmiddelen waar in het theater gemakkelijk naar teruggegrepen wordt wanneer een solide basis ontbreekt; zo niet bij Lidwien Roothaan, die hier langs de weg van eenvoud en stilering de directe ontmoeting met zowel de jonge als de oudere toeschouwer op weergaloze wijze tot stand weet te brengen. Hoe ze dat precies klaarspeelt, dankzij welk magisch raffinement, blijft in duisternis gehuld, maar het is een daad van artistieke expressie waarvoor ze de grootste bewondering verdient.

Scènebeeld uit *Ik ben er even niet* van De Toneelmakerij, Foto © Sanne Peper.

De storm lijkt, alleen al vanwege de duur van de voorstelling, gemaakt voor een publiek dat wat meer aankan. Voor acht jaar en ouder, vindt De Toneelmakerij niettemin, al vraag ik me af of de jongsten het spoor niet spoedig bijster raken in het fijn geweven web van verwickelingen en voorgeschiedenissen dat het stuk kenmerkt. Mocht dat inderdaad zo zijn, dan blijft er overigens ook voor hen voldoende te genieten. Regisseur Liesbeth Coltof en vormgever Rieks Swarte maken van Shakespeares laatste kunstwerk een waar visueel schouwspel, met mensen, poppen en ingenieuze attributen, en met een doeltreffende muzikale begeleiding. Het juryrapport van het Theater Festival is lovend: “Een familievoorstelling die de leeftijdsindeling geheel overbodig maakt. De lol van theatermaken spat ervan af. (...) Door het fabelachtige samenspel van acteurs en poppen wordt Shakespeares *De storm* op een vrolijke, naïeve en vileine manier – geheel in de stijl van de meester – voor iedereen toegankelijk. Een enorm creatieve voorstelling die op de meest uiteenlopende manieren laat zien wat theater vermag.”

Dat is veel eer voor een voorstelling die mij uiteindelijk toch lichtelijk teleurstelde. Niet omdat het aan kwaliteit en creativiteit ontbreekt, integendeel, maar vooral omdat Peter de Graef in mijn persoonlijke beleving zelfs niet in de buurt komt van de gedroomde Prospero. Hij, de grote tovenaer in het verhaal die de touwtjes stevig in handen hoort te hebben, lijkt hier geregisseerd als een op drift geraakte dwaalgast die de chaotische toestanden om hem heen met weinig overtuiging te lijf gaat. Daar komt bij dat dictie, gebaren en mimiek van De Graef zodanig *hors catégorie* zijn dat hij als acteur – hoe attractief op zichzelf ook – al gauw uit de toon valt. Geen wonder dat hij op zijn best is als solist: voor mij blijft zijn dramatische hoogtepunt de vertolking van het titelpersonage in de (bijna-)monoloog *De wereldverbeteraar* van Thomas Bernhard, een rol waarvoor hij in 1998 niet voor niets de Louis d’Or, de hoogste Nederlandse acteursonderscheiding, kreeg toebedeeld.

Ook voor 2011-2012 staat een reeks veelbelovende voorstellingen van De Toneelmakerij gepland. In september 2011 was ik bij de seizoensaftrap: een productie voor de allerkleinsten, getiteld *Ik ben er even niet*. Een tekst van Renée van Marissing in

een regie van de jonge theatermaker Daniël van Klaveren. Een sober maar daarom niet minder boeiend verhaal over twee broers van wie er één op een dag verdwijnt om zich in allerhande avonturen te storten. De ander, voor wie de wereld nauwelijks verder reikt dan het raamkozijn, gaat naar hem op zoek en – eind goed, al goed – vindt hem. De voorstelling maakt de jongste generatie vertrouwd met het thema van thuisblijvers en avonturiers en met het gegeven dat die twee categorieën zelfs onder één dak te vinden zijn. Het is opnieuw een gestileerde en uitermate verzorgde voorstelling die volledig recht doet aan de ruimschoots bewezen kwaliteit van De Toneelmakerij.

In het archief van het gezelschap en zijn voorgangers Wederzijds en Huis aan de Amstel treffen we voorstellingen aan van een vergelijkbare diversiteit als het actuele repertoire. Nieuwe, oorspronkelijke teksten maar ook bewerkingen van klassiekers, van *Hamlet* en *De ingebeelde zieke* tot en met *Dik Trom* en *Kees de jongen*. En soms producties met een stevig aangezette maatschappelijke ondertoon, maar niet minder vaak gericht op de kostelijke sensatie van onbekommerd amusement. Kortom, precies zoals dat eraan toe gaat in de kunst voor volwassenen en eens te meer een teken dat De Toneelmakerij de jeugd en haar oordelende vermogen bloedserieus neemt. Alleen al om die reden zou het gezelschap mogen rekenen op gegarandeerde steun van lokale en landelijke autoriteiten. Een overheid die zonder cynisme beweert dat kunst- en cultuureducatie een hoge prioriteit heeft, kan domweg niet om De Toneelmakerij heen.

JOS NIJHOF

www.toneelmakerij.nl

Noot

(1) JOS NIJHOF, “De erfenis van Carroussel”, *Oms Erfdeel*, jaargang 46 (2003), nr. 1, pp. 109-111.